

Ovanligt arbete i Holkabergr:

Inte många kan "sve vejr"

Att sno en varm "veja" så att den inte går av, det är en konst som inte så många kan i dag (se bilden). Och att få se en gammal "riktig" gärdesgård i dag är inte så vanligt — åtminstone inte en nygjord. Fler-talet har många år på nacken. Ger man sig tid att gå i skogen kan man här och var finna spår efter gamla gärdesgårdar som ligger och sover sin sista sömn.

De har ramlat omkull och multnar långsamt ner för att till sist bli ett med naturen. Att "sve vejr" är en omsorgsfull sysselsättning som sker enligt ett bestämt schema. Man kan nästan säga att tillverkningen sker i så nära kontakt med naturen att mönstret ligger nära gränsen till mystik.

Se ödeshögssidan

Konsten att "sve vejer"

lever

Än i våra dagar kan man få se en äkta gammaldags gärdesgård, byggd av enstaver, grantrinne och svedda vidjor, på sina håll när man reser runt i bygden. De flesta är dock av äldre datum och repareras mer eller mindre nödortfigt ett år i taget. Att någon bygger ett helt nytt stängsel enligt gamla metoder är ganska ovanligt i våra dagar. Det anses inte vara rationellt och inte heller lönsamt. En som är av en något avvikande uppfattning och bygger ett nytt stycke stängsel så gott som varje år — kanske mest på skoj — är hemmansägare Ivar Andersson, Holkaberg.

Visst tar det ganska lång tid att sätta upp stängsel enligt den här metoden, menar han, men i gengäld så är materialet billigt. Det består av undermåligt virke av gran som klyvs till trinne i hela sin längd, samt störrar av enbuskar. När stängslet väl är uppsatt håller det alla husdjur — inbegripet får, getter, kor, svin, hästar eller andra husdjur av motsvarande storlek — inhägnade under många år utmärskilt mycket underhåll. Upp

till 30 år kan livslängden bli på en välgjord gärdsgård med bra virke. Det är minst lika mycket som vilket modernt stängsels livslängd som helst. Andra fördelar som man vinner är att korna inte kan få spenarna sönderrivna av någon taggtråd, risken för att få vasst i fodret minskar osv.

Proceduren är mycket omsorgsfull och bestämd efter ett strängt uppgjort schema. Kontakten med naturen är påtaglig och man kan gärna påstå att mönstret ligger nära gränsen till mystik. De urgamla verktygen — elden, sågen och yxan — är de enda verktygen. I övrigt behövs måhända en häst om råvaran måste släpas en längre sträcka till byggnadsplatsen. Oftast används dock granar som växer i anslutning till området där stängslet skall sättas upp.

Ritualen börjar med att det föregående stängslet — en likadana byggnation — rivs ner och allt användbart läggs åt sidan för att användas igen. Det brukar bli från ingenting och upp till cirka en fjärdedel av materialet i den nya, beroende på i

vilket skick det rivna stängslet är, och det används som en slags utfyllnad där det blir för glest mellan det nyhuggna trinet.

Huggning av staver

Efter rivningen och sortering av det gamla, vidtager huggning av nya staver och trinne. Det sistnämnda tas, som nämnts av granar, som klyvs medelst sk släggyxor och kilar och släpas fram i anslutning till sträckan där stängslet skall byggas. Stavern hugges av enbuskar eller andra sega träslag. Grova grangrenar och ekstaver förekommer också. Långa, smala grangrenar behövs i anseelig mängd för att göras till vidjor.

Det var första etappen. Sedan behövs det egentligen tre man för att arbetet skall kunna utföras med full effektivitet, och så mycket folk är det oftast svårt att uppbringa på en bondgård i dag. Ja, en fjärde person bör ingå i laget — han som skall "sve vejer" — den som får sämsta jobbet, varmt och skitigt, och inte är riktigt betrodd för att vara med i det fullt utbildade laget. Han är att betrakta som lärling. Ett verktyg

Svedjesysslan var varm och smutsig och oftast betraktad som ett straffarbete av drabbade ungdomar från förr.

Ivar Andersson och sonen Leif bygger stängsel på tu man hand. Det blir också färdigt som synes.

till behövs — hotspettet. Bästa årstiden är när det går lätt att hota hälen, således efter tjällossningen.

Lagarbete

Ett lagarbete är det fråga om där alla har sin bestämda plats. För att gärdsgården skall bli snygg är den viktigaste platsen längst bak i laget. (Här måste några facktenner till för att lektionen skall kunna fortsätta). Ett "hot" är tre hotade hål i bredd där staver placeras. Hotavstånd cirka 1,25 meter. "Nackatrinne", det trinne som placeras överst i varje hot av den färdiga gärdsgården. "Stöare", den tredje stavern i varje hot som stöder de båda andra. Den skall vara böjd och två meter lång — samma längd som stavern måste hålla.

Andersson anser att trinnet skall dras genom fem hot för att gärdsgården skall få bästa kvalitén, men hans far drog trinnet genom sju hot. Den först nämnda åsikten bygger på teorin att ju kortare trinnet är dess mer lutar det och då rinner regnvattnet fortare av varför den torkar snabbare och står sig bättre. Vidare skall den byggas utför så att trinnet kör ner i marken och ger stadga i blåst och ruskväder.

100 hot

Först hotas hälen till stavern upp på ena sidan av en sträcka

som motsvarar en etapp. Satsar man på en dagsetapp i ett svep kan det röra sig om 100 hot för ett want lag, uppger hr Andersson. När man placerat stavern i hälen hotar man motsvarande hål för stavern som skall stå på andra sidan om stänget. Efter det man fått upp höjden vid det första hotet av gärdsgården behövs det en man vid "Foten". Han lägger första trinnet med rotändan mot marken och binder nedre "vejan". Andra man går "Mella". Hans uppgift är att hota "stöaren" och binda fast den när han binder den mellersta "vejan". Han är också behjälplig med att få trinnet på plats. Person nummer tre går sist i laget och ansvarar för att den övre "vejan" binds åt ordentligt och placerar däröver "Nackatrinnet". Han ser därigenom till att det kommer lika högt i varje hot och ger den färdiga gärdsgården en jämn "rygg". Han som "sver vejer-na" då? Jo han sitter vid elden där det är varmt och sotigt. Han får rök i ögonen och blåsar i händerna. Och så får han skäll av de andra i laget när han har svett grenarna för hårt så de går av, eller när han värmt dem för litet, för då går de också av. Brått är det och lagom värme skall det vara.

Tja, konstigare än så är det faktiskt inte.

Sture